



Foto: Jurjen Poelès

MET NEDERLANDS OPEN JE DEUREN

Langs de Nederlands-Duitse grens bevindt zich tussen Aurich in het noorden en Aken in het zuiden een gebied waar het Nederlands deel uitmaakt van het Duitse schoolcurriculum. Bijna 40.000 leerlingen volgen het vak dagelijks, want *Niederländisch macht Spaß* en het staat ook nog eens goed op je cv.

ELISA CANDIDO

Op een mooie morgen valt mijn oog op een advertentie in de zondagskrant van de Duitse grensplaats waar ik woonachtig ben. Het bericht wijst Duitstalige jongeren op de mogelijkheid een (praktijk)stage in Nederland te lopen. Een initiatief dat volgens het artikel door verschillende lokale ondernemers en scholen aan beide zijden van de grens gesteund wordt. Enige voorwaarde: de Duitse stagiair moet Nederlands kunnen spreken.

Hoewel het op het eerste gezicht wellicht niet zo verwonderlijk lijkt dat het Nederlands aan de plaatselijke Duitse scholen onderwezen wordt, is het voor wie er beter over nadenkt eigenlijk helemaal niet zo voor de hand liggend dat dit het geval is. Of zoals Erik Kwakernaak, éminence grise van de vakdidactiek Duits in Nederland, onlangs nog opmerkte in een e-mailwisseling die ik met hem had: 'Ten oosten van Ter Apel, Enschede, Venlo en Kerkrade wonen meer dan honderd miljoen Duitstaligen. De deelstaat Noordrijn-Westfalen alleen al heeft meer inwoners dan Nederland. Nederland, dat wel eens gekscherend het zeventiende *Bundesland* genoemd wordt, heeft twee buurlanden, Duitsland negen. Vanuit Duitsland gezien is Nederland maar een vlekje op de kaart.'

En dan te bedenken dat de belangstelling voor het Duits en het Frans aan de Nederlandse scholen en universiteiten alleen maar verder lijkt terug te lopen. Hier wilde ik meer van weten, want wat motiveert Duitstalige

Waarom Nederlands in het Duitse grensgebied onderwezen wordt

leerlingen om het vak te kiezen? Hoeveel scholen bieden de taal aan? Welke plek in het curriculum neemt het vak in naast de andere vreemde talen?

Nederlands als vreemde taal

Met onder andere deze vragen bezocht ik het Missionsgymnasium St. Antonius in Bardel, waar in een bosrijk gebied franciscaanse monniken uit Brazilië honderd jaar geleden een klooster en internaat stichtten. Ik sprak er met twee van de vier docenten Nederlands. Markus Keller is het sectiehoofd. Zijn passie voor de Nederlandse taal en cultuur bewoog hem ertoe de docentenopleiding in Münster en een stage in Rheine te volgen. Zijn collega, Bina Drendel, deelt deze passie voor de Nederlandse taal en cultuur. Zij studeerde beeldende kunst in Enschede en is dit vak, net als het Nederlands later gaan onderwijzen.

Vroeger werden aan de school in Bardel leerlingen uit heel Duitsland tot priester opgeleid, die vervolgens naar Brazilië werden uitgezonden. In 1972 werd de school omgedoopt tot gymnasium en ook voor niet-katholieke leerlingen toegankelijk. Vanaf dat moment neemt het aantal leerlingen ook snel toe; daar waar men in de jaren twintig met 28 leerlingen begon zijn het vandaag de dag 725 leerlingen, van wie er zo'n 200 Nederlands leren – bijna dertig procent van de leerlingen. En het nabij het Twentse plaatsje Losser gelegen gymnasium is niet de enige school in de grensstreek die het Nederlands aanbiedt: in de aan Nederland grenzende deelstaten Nedersaksen en Noordrijn-Westfalen



Bina Drendel en Markus Keller, docenten Nederlands aan het Missionsgymnasium in Bardel

zijn er bijna driehonderd algemeen vormende scholen en beroepsscholen waar je de taal kan kiezen.

Opvallend is dat de taal met name onder meisjes populair is. En hoewel je misschien zou denken dat het vak in deze gebieden met name aangeboden wordt vanwege de lokale hoge concentratie in Duitsland woonachtige Nederlandstaligen lijkt dit slechts bijzaak. Het leren van de Nederlandse taal biedt verschillende voordelen, zo krijgen Duitse leerlingen te horen. Vanwege de talige overeenkomsten met het Duits en Engels kunnen er al na korte tijd leersuccessen opgemerkt worden, wat de motivatie om de taal te leren ten goede komt. Daarnaast biedt de nabijheid van Nederland een mooie gelegenheid de spreekvaardigheid in de praktijk te oefenen. En dan hebben we het nog niet eens gehad over de interculturele vaardigheden, die zowel in de schoolbankjes als in de praktijk opgedaan en verder ontwikkeld kunnen worden. Het leren van de taal en over de cultuur vergroot met andere woorden het wederzijdse begrip, wat ook in het werkzame leven zeker een meerwaarde kan hebben.

Over het werkzame leven gesproken, een ander voordeel dat het hebben van kennis van de Nederlandse taal met zich meebrengt heeft met het vergroten van de studiemogelijkheden te maken. In Duitsland zijn er studies waar, anders dan in Nederland, een numerus clausus voor bestaat. ‘We zien dat leerlingen ervoor kiezen om het Nederlands te leren, zodat zij naar Nederland kunnen uitwijken om daar te gaan studeren, maar dan moeten ze wel een taalcertificaat kunnen laten zien’, vertelt Bina Drendel.

Hetzelfde geldt voor het lopen van een stage of vinden van een baan in het Euregiogebied; ook in deze gevallen kan het spreken van de taal een voordeel zijn. ‘Een oud-leerling is douaneambtenaar geworden en zij patrouilleren vaak in duo’s, één Nederlandstalige beambte en één Duitstalige beambte en dan is het fijn dat je elkaars taal spreekt’, aldus Markus Keller. Zijn collega vult aan: ‘We hebben ook oud-leerlingen die in de plaatselijke ziekenhuizen stage hebben gelopen of daar later als arts zijn gaan werken.’ Aangezien deze ziekenhuizen ook door Nederlandstalige patiënten bezocht worden, heeft het hebben van kennis van de betreffende taal ook in deze situaties zeker een meerwaarde.

De mening van de leerling centraal

Nederlands op school aanbieden en leerlingen redenen voorleggen om het vak te gaan volgen is één, maar intrinsieke motivatie blijft de beste beweegreden om een taal te gaan leren, zo blijkt ook uit een belevingsonderzoek naar het Nederlands als schoolvak dat de Nederlandse Taalunie in 2021 in vijf buurtaalregio’s (Nedersaksen, Noordrijn-Westfalen, Oost-België, Wallonië met Brussel en Noord-Frankrijk) heeft uitgevoerd.

Voor het onderzoek zijn 3000 leerlingen uit de verschillende gebieden gevraagd om hun mening over het onderwijs van de taal, hun bevindingen en kennis van de Vlaamse en Nederlandse cultuur en taal, en hun wensen met betrekking tot verbetering van het vak te delen. Eerder onderzoek wees immers al uit dat een positieve houding ten opzichte van een taal en de sprekers leidt tot een beter taalleerproces. Op grond van de meest opvallende resultaten is vervolgens een docentenenquête samengesteld, die op zijn beurt aan 62 leraren Nederlands is voorgelegd. In deze specifieke vragenlijst speelden de verbeterwensen die de leerlingen ten aanzien van het vak Nederlands hadden geformuleerd een centrale rol. Na een analyse van beide enquêtes is er uiteindelijk vanuit de Nederlandse Taalunie een advies gedaan met betrekking tot de verdere ontwikkeling van het vak in de betreffende buurtaalgebieden.

Zo’n twee derde van de Duitstalige leerlingen geeft aan het Nederlands mooi en interessant te vinden. Meer dan de helft bevestigt het Nederlands te gebruiken tijdens vakanties en andere uitstapjes naar Nederland of Vlaanderen. En een kleine meerderheid geeft aan de taal ook echt makkelijk te leren te vinden; hier betreft het met name de leerlingen uit Nedersaksen, wat volgens het onderzoek ook te maken zou kunnen hebben met de nauwe verwantschap tussen het Nederlands en het Nedersaksisch en het feit dat het dialect in het lokale onderwijs gestimuleerd wordt.

Verder blijkt uit het onderzoek dat veel Duitse scholieren het nut van het leren van de taal inzien, omdat het hen zou kunnen helpen bij het vinden van een baan. Desondanks schommelt het percentage leerlingen dat ook echt verwacht later in het Nederlandstalige gebied te gaan werken, rond de vijf procent en is daarmee zo goed als te verwaarlozen. Voor wat de verwachting een studie in Nederland of Vlaanderen te volgen betreft is men iets positiever: ongeveer vijftien procent van de scholieren denkt dit daadwerkelijk te gaan doen.

Aan het gymnasium in Bardel ziet men dezelfde tendensen. Jaarlijks zijn er zo’n vier à vijf leerlingen Nederlands die er ook echt voor kiezen om in met name Twente aan een hogeschool of universiteit te gaan studeren. Een grote groep leerlingen lijkt het vak echt vanwege de verwantschap met het Nederlands te kiezen. Of het Nedersaksisch daar eventueel ook een rol in speelt durven de docenten niet te zeggen.

Loten om een plekje

Ook in Duitsland geldt het Engels als verplichte moderne vreemde taal. Deze wordt vanaf de eerste klas van de middelbare school (klas 5) onderwezen. Twee jaar later (klas 7) wordt de taal vergezeld van een verplichte tweede vreemde taal. Weer vier jaar later (klas 11) kunnen leerlingen optioneel ook nog een derde taal kiezen.¹ In eerste instantie volgden de leerlingen aan het St. Antonius lange tijd verplicht het Latijn als tweede taal, hetgeen met de religieuze oorsprong van de school verband hield. Later kon er gekozen worden tussen Latijn en Frans en sinds de eeuwwisseling bestaat de mogelijkheid ook het Nederlands te kiezen, hoewel aanvankelijk alleen als derde taal. Sinds 2014 is het mogelijk om het schoolvak ook vanaf klas 7 te volgen.

In haar antwoord op mijn vraag waarom de school de taal heeft toegevoegd aan het curriculum, bevestigt Bina Drendel nogmaals het nut van de buurtaal in dit gebied. ‘Het leven in het grensgebied beperkt zich niet tot één zijde van de grens. De samenwerking tussen bedrijven,

instanties en scholen is groot. We verwachten van onze leerlingen dat zij een periode stagelopen en daarbij komt het nog weleens voor dat ze ervoor kiezen dat in Nederland te doen.’ Met de invoering van het schoolvak konden leerlingen niet alleen beter voorbereid worden op dit dagelijkse leven in de grensstreek, maar werden hun ook interculturele vaardigheden bijgebracht, die hen in staat stellen de taal en cultuur van de burens beter te begrijpen – iets wat eveneens voor een eventuele stage of studie in het buurland erg handig is.

‘Vanuit de Nedersaksische regering is vastgelegd dat er per jaarlaag voor het Nederlands één schoolklas van maximaal dertig leerlingen mag worden gevormd en gefinancierd’, vertelt Markus Keller. Het animo voor het schoolvak is echter doorgaans groter, waardoor de sectie jaarlijks in klas 7 genoodzaakt is om gemiddeld zo’n tien tot vijftien leerlingen af te wijzen. In klas 11 krijgt deze laatste groep leerlingen dan alsnog de kans om het vak als derde taal te kiezen, wat de meeste van hen ook daadwerkelijk lijken te doen. Voor alle eindexamenkandidaten geldt dat zij het vak zowel mondeling als schriftelijk kunnen afronden.² Daarnaast biedt de school, net zoals veel andere middelbare scholen, leerlingen Nederlands de mogelijkheid om een Certificaat Nederlands als Vreemde Taal (CNaVT) te behalen. Leerlingen zijn hiertoe niet verplicht en kunnen in overleg het niveau van de toets bepalen (A2 tot en met C1), maar wederom in het kader van een mogelijk stage, studie of baan in Nederland zijn er genoeg leerlingen die deze kans benutten.

Hoeveel van hen zullen, net zoals ik, de advertentie in de zondagskrant gezien hebben? Hoeveel leerlingen zouden er besloten hebben zich voor een dergelijke stage aan te melden? En bij hoeveel van hen heeft de intrinsieke motivatie een rol gespeeld bij het maken van deze keuze? ■

Met dank aan Bina Drendel (docent Nederlands en kunst aan het Missionsgymnasium St. Antonius in Bardel) en Markus Keller (docent en sectiehoofd Nederlands aan het Missionsgymnasium St. Antonius in Bardel).

NOTEN

1. Zie <vlt.nl/nl-du> voor een overzichtelijk en vergelijkend schema tussen beide schoolsystemen.
2. Anders dan in Nederland wordt in klas tien (onze derde klas) de onderbouw met een reeks Klausuren (schriftelijke tentamens) afgesloten, waarmee toegang wordt verleend tot (de bovenbouw van) het gymnasium. Het eindexamenjaar aan een Duits gymnasium wordt afgesloten met vier of vijf kernvakken, waarbij naast Duits, Engels en wiskunde nog twee andere vakken gekozen dienen te worden. Alle gekozen vakken samen dienen de drie profielen (taal, literatuur en kunst; maatschappij; natuurkunde, scheikunde en techniek) af te dekken. Het vijfde kernvak wordt veelal alleen in mondelinge vorm afgesloten.

‘Het leven in het grensgebied beperkt zich niet tot één zijde van de grens. De samenwerking tussen bedrijven, instanties en scholen is groot’